

Oferta edukacyjna

Akademia ZOO Borysew

Opracowanie: mgr Anna Kołodziej

Borysew, 2024

Wstęp

Historia ZOO Borysew i rola ogrodów zoologicznych w obecnym świecie.

ZOO Borysew zostało założone w sierpniu 2008 roku. Początkowo obszar ogrodu wynosił 15 ha i zamieszkiwało go 30 gatunków zwierząt. Przez kolejne trzy lata prowadzono prace przygotowawcze do uzyskania statusu ogrodu zoologicznego. W marcu 2011 roku Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska wydał decyzję zezwalającą na prowadzenie ogrodu zoologicznego pod nazwą ZOO Safari Borysew. Obecnie używana nazwa to ZOO Borysew.

Podmioty posiadające takie zezwolenie mają następujące obowiązki:

- uczestnictwo w badaniach naukowych mających na celu ochronę gatunków zagrożonych wyginięciem w stanie wolnym;
- edukacja w zakresie ochrony gatunkowej zwierząt z uwzględnieniem ochrony różnorodności biologicznej;
- prowadzenie hodowli zwierząt gatunków zagrożonych wyginięciem w celu ich ochrony ex situ, a następnie wprowadzenie do środowiska naturalnego w ramach programów ochrony tych gatunków;
- przetrzymywanie zwierząt w warunkach odpowiadających ich potrzebom biologicznym;
- prowadzenie dokumentacji hodowlanej.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z 20 grudnia 2004 roku w sprawie warunków hodowli i utrzymywania poszczególnych grup gatunków zwierząt w ogrodach zoologicznych oraz Rozporządzeniem z 10 grudnia 2003 roku w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w ogrodach zoologicznych, zwierzęta w ZOO Borysew mają zapewnione warunki odpowiadające ich potrzebom biologicznym, a ZOO jest odpowiednio wyposażone i dostosowane technicznie. Spełnione są również wymogi bezpieczeństwa i higieny pracy związane z chowem i hodowlą zwierząt.

Coraz częściej pojawiające się kontrowersje dotyczące sensu funkcjonowania ogrodów zoologicznych powinny rozwiązać przestrzegane zasady utrzymywania i hodowli jedynie zwierząt urodzonych i wychowanych poza środowiskiem naturalnym, które nie mają szans na przeżycie w dzikiej naturze lub jeśli wymaga tego ochrona populacji albo gatunku, czy też realizacja celów naukowych.

Otrzymane zezwolenie na prowadzenie ogrodu zoologicznego oraz stała współpraca i kontrole odpowiednich inspekcji i służb, w połączeniu z pasją, szacunkiem i empatią całego zespołu pracowników, są gwarancją zapewnienia dobrostanu zwierząt żyjących w ZOO Borysew.

Od lat ZOO Borysew współpracuje z renomowanymi instytucjami naukowymi, takimi jak Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu oraz Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. W ramach tej współpracy odbywa się wymiana doświadczeń, a także dostarczane są próbki oraz materiały do badań. Dzięki tej kooperacji rozwijana jest wiedza naukowa, co umożliwia opracowywanie wartościowych materiałów i prac

naukowych. Taka współpraca przyczynia się do poszerzania horyzontów naukowych i wspiera działania na rzecz ochrony zagrożonych gatunków zwierząt.

Obecnie ZOO Borysew zajmuje powierzchnię 26 ha, na której znajdują się wybiegi dla 130 gatunków zwierząt z 6 kontynentów. Wyróżnikiem ogrodu jest hodowla białych lwów, białych tygrysów bengalskich oraz wilków polarnych. Zwierzęta te mają kremowe lub białe umaszczenie, jednak nie są albinosami. W przypadku kotów barwa jest wynikiem recesywnej mutacji genu odpowiadającego za produkcję barwnika, natomiast u wilków jest to przystosowanie do warunków życia. Te odmiany kolorystyczne lwów i tygrysów występują w środowisku naturalnym, choć są dość rzadkie. Większość żyjącej obecnie białej populacji to zwierzęta hodowane w ogrodach zoologicznych na całym świecie. Wbrew pojawiającym się informacjom, nie jest konieczny chów wsobny tych zwierząt, wystarczy, że rozmnożą się dwa osobniki posiadające mutacje recesywne. Choć podtrzymywanie mutacji w populacji może budzić wątpliwości, takie osobniki żyją i radzą sobie w środowisku naturalnym, a z drugiej strony są tak charakterystyczne i przyciągające uwagę, że mogą pełnić funkcje ambasadorów natury, ułatwiając podnoszenie świadomości, tolerancji i edukację przyrodniczą ludzi na całym świecie.

W ZOO Borysew wszystkie te trzy gatunki doczekały się potomstwa, co świadczy o odpowiednich warunkach bytowych, zapewnieniu prawidłowego pożywienia oraz poczucia bezpieczeństwa. Inne gatunki żyjące w ZOO również się rozmnażają. W 2024 roku na świat przyszły m.in. gibbon białoręki, surykatki, lemur, zebry.

Na przestrzeni ostatnich 50 lat rola ogrodów zoologicznych uległa znacznym modyfikacjom, co jest wynikiem zmian społecznych, gospodarczych i przyrodniczych zachodzących na świecie. Podejście do funkcji i zasadności istnienia ogrodów zoologicznych nadal ewoluuje. Według raportu Living Planet z 2018 roku gwałtowne wymieranie gatunków, rejestrowane od 1970 roku, zostało porównane przez naukowców do pięciu wielkich wymierań, które miały miejsce miliony lat temu na Ziemi. Szacuje się, że dziennie bezpowrotnie wymiera około 20–24 gatunków (grzybów, roślin i zwierząt). Według Milenijnej Oceny Ekosystemów, każdego roku z planety znika nawet 8700 gatunków. Od 1963 roku Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody (IUCN) prowadzi rejestr pod nazwą „Czerwona księga gatunków zagrożonych”, w której gatunki są klasyfikowane według stopnia zagrożenia – od krytycznego po lekko narażony. Rejestr ten obejmuje również gatunki wymarłe w środowisku naturalnym, zarówno regionalnie jak i w hodowlach oraz ogrodach zoologicznych. Według danych IUCN z grudnia 2023 roku, zagrożonych wyginięciem jest ponad 44 000 gatunków (o 2000 więcej niż rok wcześniej), w tym 41% płazów, 37% rekinów i płaszczyk, 36% koralowców budujących rafy, 34% drzew iglastych, 27% ssaków i 13% ptaków.

Ogrody zoologiczne, które dbają o dobrostan zwierząt, mogą wkrótce stać się miejscami, w których będą żyły ostatnie osobniki niektórych gatunków. Mimo sukcesów rozrodczych, coraz trudniej jest wprowadzać te zwierzęta z powrotem do ich naturalnych środowisk ze względu na ekspansję człowieka, rozwój przemysłu, anektowanie terenów naturalnych, pustoszczenie oraz coraz bardziej odczuwalne zmiany klimatyczne. Dodatkowo, ogrody zoologiczne odgrywają istotną rolę w opiece nad zwierzętami pochodzącymi z interwencji oraz oddawanymi przez znudzonych właścicieli. Niestety, na całym świecie poważnym problemem jest handel egzotycznymi gatunkami, próby ich nielegalnego przewozu, przetrzymywanie w drastycznych warunkach czy wykorzystywanie w cyrkach. Takie zwierzęta, obarczone traumą i często

urodzone już w niewoli, nawet po rekonwalescencji z reguły nie nadają się do wypuszczenia na wolność. Nie potrafiłyby samodzielnie zdobywać pożywienia, przeżyć wśród naturalnych wrogów, a także ze względu na zmniejszony lęk przed ludźmi mogłyby stanowić zagrożenie.

Kolejna zmiana, jaka zaszła w ostatnich 50 latach, to tzw. „syndrom Baby Jagi”, czyli silny, niekiedy irracjonalny lęk rodziców przed spuszczeniem dzieci z oczu. Richard Louv w swojej książce „Ostatnie dziecko lasu” opisuje, jak media podsycają strach, zamykając dzieci w niemal sterylnych „bańkach” mieszkań, osiedli, szkół oraz ogrodzonych plastikowych placów zabaw. Takie podejście izoluje nas od rzeczywistości, tworząc złudne poczucie bezpieczeństwa. Ten strach rodziców jest przenoszony na dzieci, co prowadzi do tego, że boją się one nawet wejść na trawę, nie mówiąc już o samodzielnym eksplorowaniu otwartych przestrzeni. Ogród zoologiczny jest miejscem, gdzie możliwy jest bezpośredni kontakt ze zwierzętami, ale pod okiem specjalistów, opiekunów i przewodników, co zapewnia dzieciom poczucie bezpieczeństwa.

Obecny stan środowiska naturalnego oraz konieczność działań na rzecz zachowania bioróżnorodności, zrównoważonego rozwoju, powstrzymania i radzenia sobie ze zmianami klimatycznymi wymusza na nas potrzebę kształtowania postaw przyszłych pokoleń. Wymaga to zmiany postrzegania roli człowieka w przyrodzie i zwiększenia umiejętności racjonalnego korzystania z jej zasobów. Wyniki badania Nancy Wells i Kristi Lekies z 2006 roku, przytoczone przez Louva, potwierdzają, że troska dorosłych o środowisko oraz ich zaangażowanie w jego ochronę są bezpośrednio związane z doświadczeniami „zajęć na łonie natury”, które miały miejsce w dzieciństwie, a szczególnie przed 11 rokiem życia.

Globalny Program Działań przyjęty z inicjatywy ONZ w 1992 roku na konferencji „Środowisko i Rozwój” w Rio de Janeiro określa cztery podstawowe warunki, które gwarantują udane wdrożenie zasad zrównoważonego rozwoju w życie lokalnej społeczności. Na pierwszym miejscu wymienia edukację ekologiczną, dlatego jedną z kluczowych ról ogrodów zoologicznych w dzisiejszych czasach powinna być edukacja.

Oferta edukacyjnej – infrastruktura na miejscu i możliwości zajęć wyjazdowych.

Teren ZOO został zaprojektowany tak, aby zapewnić odpowiednie warunki zwierzętom przy jednoczesnym umożliwieniu obserwacji zwiedzającym, przede wszystkim dzieciom. Na wybiegu tygrysów bengalskich znajduje się basen z przeszkloną ścianą, która umożliwia obserwowanie nurkujących tygrysów, np. podczas karmienia. Dla zwierząt jest to dodatkowe urozmaicenie wybiegu, dostarczające nowych bodźców i możliwości zabawy. W klatkach i pomieszczeniach innych zwierząt zainstalowane są urządzenia i elementy służące do ćwiczenia motoryki oraz zabawy, dzięki czemu zwierzęta rozwijają swoje umiejętności i zmysły. Jednym z wybiegów jest Mini ZOO z małymi zwierzętami przygotowanymi do bezpośredniego kontaktu z dziećmi. Do dyspozycji są także pomieszczenia wyposażone w pomoce naukowe, nowoczesny sprzęt multimedialny, eksponaty oraz terraria ze zwierzętami przygotowanymi do udziału w warsztatach z grupami dzieci i młodzieży.

ZOO Borysew można zwiedzać samodzielnie, korzystając z mapki, ścieżek edukacyjnych i opisów zwierząt umieszczonych przy wybiegach, albo skorzystać z przejażdżki kolejką i wysłuchać odtwarzanych w niej informacji przewodnika. Dla grup przedszkolnych oraz szkolnych dostępne

jest zwiedzanie ZOO z przewodnikiem jako osobna aktywność lub w ramach proponowanych zajęć edukacyjnych.

Na terenie ZOO Borysew znajdują się kino 3D, sala zabaw z elementami multimedialnymi, plac zabaw, miejsca piknikowe, stawy z łodziami w kształcie łabędzi i kaczek, sklepiki z pamiątkami, punkty gastronomiczne oraz rozmieszczone na całym terenie toalety.

Wykorzystując tę bazę oraz możliwość wyselekcjonowania odpowiednich zwierząt, Fundacja Biały Lew we współpracy z działem edukacji ZOO Borysew prowadzi zajęcia wyjazdowe oraz stacjonarne. Zajęcia są skierowane do dzieci i młodzieży z przedszkoli i szkół podstawowych.

Ze względu na to, że w okresie od października do kwietnia zwierzęta w ZOO są mniej widoczne na wybiegach i trudniej jest prowadzić ciekawe zajęcia na świeżym powietrzu, Fundacja Biały Lew we współpracy z działem edukacji ZOO Borysew przygotował propozycję zajęć wyjazdowych. W ramach tych warsztatów edukatorzy przyjeżdżają do przedszkola lub szkoły, przywożąc ze sobą przedstawicieli mieszkańców ZOO. Zajęcia te są przewidziane jednorazowo dla grupy lub klasy liczącej do 35 dzieci.

Proponowany program edukacyjny jest zgodny z podstawami programowymi dla poszczególnych grup wiekowych, od wychowania przedszkolnego, przez etap wczesnoszkolny, po szkołę podstawową. Zgodnie z założeniem, dzięki żywym zwierzętom, ma ułatwić przyswojenie podstawowych informacji dotyczących ich biologii, pobudzić empatię i ułatwić zrozumienie roli ogrodów zoologicznych i konieczności dbania o środowisko i zachowanie bioróżnorodności. Program dla młodszych dzieci nawiązuje również do twórczości Marcina Młynarczyka, który napisał książeczki m.in. o prawdziwych mieszkańcach ZOO Borysew, białym lwie i focie szarej. Książeczki „*Sahim. Biały lew*” oraz „*Tycie i duże focze podróż*” to nie tylko promocja naszych mieszkańców i zachęta do odwiedzenia ich bohaterów w ZOO. To również inspirujące historie, które niosą za sobą ważne przesłania. „*Sahim. Biały lew*” opowiada o wytrwałości i dążeniu do celu, z przesłaniem „*Nie poddawaj się*”, co uczy dzieci pokonywania trudności.

Z kolei „*Tycie i duże focze podróż*” podkreśla wartość wsparcia przyjaciół i roli zmysłów w poznawaniu świata. Dzięki tym książeczkom dzieci łatwiej zrozumieją różnorodność biologiczną oraz potrzebę ochrony zwierząt. Po zajęciach zostawimy jeden egzemplarz książeczki w grupie, aby dzieci mogły wspólnie ją przeczytać i jeszcze raz przeżyć przygody Sahima lub Dawida.

Dodatkowo przygotowany został elastyczny program sensoryczny dla dzieci z różnymi dysfunkcjami i niepełnosprawnościami opierający się bardziej na doznaniach zmysłowych, zabawie i pozytywnych emocjach.

Program umożliwia bezpośredni kontakt z wybranymi gatunkami zwierząt oraz stara się przybliżyć i wyjaśnić zasady działania otaczającego nas świata, opierając się na czterech prawach ekologii sformułowanych przez Barry’ego Commonera w książce „*Zamykający się krąg*”: *Każda rzecz jest powiązana z wszystkimi innymi rzeczami, Każda rzecz musi się gdzieś podziać, Przyroda wie najlepiej, oraz Nie istnieje coś takiego jak obiad za darmo.*

ZOO Borysew spełnia standardy ochrony małoletnich zgodnie z ustawę z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich.

Bibliografia

R. Więckowski „Pedagogika wczesnoszkolna”, Warszawa, 1995.

Dorota Dziamska, Małgorzata Małyska, Małgorzata Wróblewska, Janusz Woźniak – Komentarz do podstawy programowej.

Izabela Ziętara, Marlena Zielińska – Komentarz do podstawy programowej przedmiotu biologia na II etapie edukacyjnym.

Barry Commoner „Zamykający się krąg”.

Richard Louv „Ostatnie dziecko lasu. Jak ocalić nasze dzieci przed zespołem deficytu natury”.

Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła” „W dziką stronę. Rozmowy o edukacji w przyrodzie”.